

PA SĒLIJAS BALTAJIEM LIELCEĻIEM KOPĀ AR JANĪNU KURSĪTI vai “Kā mēs braucām Sēliju lūkoties”

Lai apbrauktu Sēliju un to apskatītu ar vienu dienu būs par maz, tāpēc mēs - Ulbrokas bibliotēkas lasītāji dodamies 2 dienu ceļojumā. Šoreiz ceļojums pa Sēlijas baltajiem lielceļiem, kopā ar mums visiem labi pazīstamo latviešu literatūrzinātnieci, valodnieci, publicisti, rakstnieci un politiķi - Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes profesori, Latvijas Zinātņu akadēmijas īsteno locekli - Janīnu Kursīti.

Sēlijai nav izteikta centra. Vēsturiski par sēļu zemi tiek uzskatīta teritorija Daugavas kreisajā krastā, bet mūsdienās tas ir neoficiāls piektais kultūrvēsturiskais novads.

Šai pusē sastaptie cilvēki nav tik atturīgi un noslēgti kā kurzemnieki, viņus var salīdzināt ar sirsnīgi atvērtajiem latgaliešiem. Mums gadījās piedzīvot arī kuriozus. Satiekot mūs - mums izstāsta visu iespējamo, pat savu dzīves stāstu, tikai ne to, kurp mums jādodas. Šai pusē dzīvojošie ļaudis ir izslāpuši pēc sarunām un tikšanās reizēm ar ceļotājiem.

Pirmais ceļojuma pieturas punkts ir Valle – brāļu aktieru un režisoru - Teodora Amtmaņa un Alfrēda Amtmaņa-Briedīša dzimtas mājas “Bukas”, kur iekārtotā ekspozīcija iepazīstina ar Amtmaņu dzimtas devumu latviešu teātra vēsturē, kā arī ar novada kultūras tradīcijām. Muzejā tiek rīkotas tikšanās ar latviešu aktieriem un citi kultūras pasākumi. Katru gadu, uzsākot sezonu, Nacionālā teātra aktieru kolektīvs ierodas Vallē uz dievkalpojumu baznīcā, pēc kura Amtmaņu mājās “Bukas” sniedz koncertu un atzīmē jaunās teātra sezonas sākumu. Muzeja ilggadējā vadītāja dāsnī dalās ar saviem stāstiem par abu brāļu dzīves gaitām, mīlestībām un likteņiem. Sirsnīgi un interesanti stāsti mūs sagaida arī Alfrēda Amtmaņa-Briedīša balvas ieguvējiem atvēlētajā portretu istabā. Apgūstam arī dažus mums zināmus vārdus, bet ar citu jēdzienisko nozīmi, kurus lieto vietējie iedzīvotāji... kā, piemēram – ‘ampula’, vai vārds - ‘ornitologs’ kas mūsu ceļojošajai kompānijai tagad ir jaunvārdi, jo to nozīme ir pavisam cita!

Nākamais pieturas punkts Pilkalnes Muižas apmeklējums. Šeit vecās muižas māla kleķa klētī ir saglabājusies unikāla senlatviešu plauktu graudu kalte. Pagrabā mūs sagaida liels pārsteigums – šeit noslēpies vispazīstamākais, visskatītākais, visvairāk aprakstītais, visvairāk apdziedātais, visparodētākais mākslas darbs pasaulē - Leonardo Da Vinči “Mona Liza” jeb “Džokonda”. Mājas saimniekiem ir laba humora izjūta – par to liecina arī no kāda veca lietuviešu koktēlnieka iegūts spieķis, uz kura ir dažādi lamuvārdi un tie spieķa kokgriezumos ir attēloti kā dzīvnieki.

Tā nemanot esam jau Lietuvas pusē un mūs priecē atdzimušī Ilzenbergas muiža (es gan teiktu pils) ar savu plašo, angļu stilā iekopto 15 ha parku, skulptūrām. Šeit atrodas arī ar leģendām apvītā mīlestības saliņa. Gida pavadībā mēs varam izstaigāt ne tikai skaisto ēnaino parku ar vecajiem kokiem, bet arī apskatīt atjaunotās muižas iekštelpas, zāles un apartamentus. Šajā muižā tiek attīstīta biodinamiskā saimniecība un šeit saimniecībā tiek īstenots pilns cikls – no sēšanas līdz gatavai produkcijai. Lauku darbos, kaitēkļu apkarošanā un produkcijas gatavošanā izmanto tikai bioloģiskas metodes un dabiskus līdzekļus. Mums, kā jau visiem ceļotājiem ir pierasts – gribas iegādāties kaut ko no šajā saimniecībā ražotā.

Varam apmierināt savu iepirkšanās vēlmi un iegādāties saimniecībā ražotos sierus, cepumus, maizi u.c. lietas.

Turpinām atpakaļceļu no Lietuvas uz Gārseni. Te mums ir jāapskata Gārsenes pils, kas celta neogotikas stilā. Pils kopš 1940. gada ir bijusi pārbūvēta un šeit ir bijusi skola. Netālu no pils ir kapsēta ar skaistu baronu dzimtas kapliču. Kapliča celta klasicisma stilā, tā ir barona Budberga veltījums savai pāragri mirušajai sievai baronesei Vorsai - Budbergai. Vēlāk barons ir apprecējies otro reizi. Tā dažādu mīlas intrigu rezultātā baronese tika pārāpglabāta 3 reizes un tagad atdusas blakus kaplicai. Domājams, ka tāpēc viņa nav radusi mieru un reizēm mēdz pastaigāties pa Gārsenes pili... Tie, kuri baronesi sastapuši, dēvē viņu par “Zilo dāmu”.



Dienas noslēgumā, pirms braucam uz naktsmītņi Daugavpilī, mēs ierodamies Subatē. Te atrodas viena no skaistākajām lauku baznīcām ar brīnišķīgu altāri un ērģelēm. Subates luterāņu baznīca ir vienīgais dievnams Latvijā, kura plāns un telpiskais risinājums ir tuvs 17. gadsimta beigās izplatītajai ideālā protestantu dievnama uzbūves koncepcijai. Baznīcas iekārta tapusi ap 1715.–1720. gadu. Baznīcā atrodas ar ornamentiem un skulptūrām rotāts kokgriezumu ansamblis – altāris, kancele, bikts sols, ērģeļu luktas, kristāmtrauka pamatne, gleznas rāmis un ziedojumu trauks.

Otrā diena mums sākas ar “ĀBECI” vārda tiešajā nozīmē, jo mēs jau no paša rīta dodamies uz Stendera muzeju “Lašos”. Šeit mūs sagaida 2017. gadā nodibinātās “Stendera biedrības” - biedri un biedrības priekšsēdētājs.

Vecajam Stenderam jeb luterāņu mācītājam Gothardam Frīdriham Stenderam šogad tiek atzīmēta 305. gadskārta. Viņa piemiņa aizvien saglabāta – kalniņā pie Sunākstes baznīcas, kur atrodas Stenderu dzimtas kapi, tajā skaitā Vecā Stendera slavenā kapa plāksne ar iekalto uzrakstu «Latvis».

Cilvēciski ir grūti atcerēties visus gada skaitļus un nosaukumus, par kuriem mums stāsta biedrības vecākais. Mūs pārsteidz, ar kādu pietāti un cieņpilnu attieksmi vietējie cilvēki izturas un stāsta par sava novada visievērojamāko cilvēku, kurš atstājis visdziļākās pēdas latviešu rakstības un gramatikas attīstībā.

Nezin kāpēc, bet tieši šajā vietā manī rodas šī sajūta, ka steidzīgajiem šeit nav ko darīt. Satiktie ļaudis labprāt sarunātos ar mums daudz ilgāk. Lai nu kā, bet atvadāmies no sirsnīgajiem “Stendera biedrības” ļaudīm, kuriem mūsu apmeklējums ir bijis vitāli svarīgs un laižam tālāk!

Galvā pazib kaut kur dzirdēta doma: “Sēlijā dzīve šķiet apstājusies, pagaidām – bet ne nulle punkta.”

Un nu nāk mūsu ceļojuma augstākais emocionālais pārdzīvojums, līdzdzīvojums, sajūsma un pateicība – esam atbraukuši uz selekcionāra Paula Sukatnieka mājām “Apsītes”. Zināms, ka viņa selekcionētās vīnogas un citus augus savos dārzos audzē gandrīz visi Latvijas dārzkopji. Cienījamā Vandas kundze (poļu izcelsmes), saudzīgi aprūpē māju, dārzu pagalmu. Šeit viss ir darīts ar tādu mīlestību, labestību, degsmi un aizrautību, ka jau viņas parādīšanās vien no pašas pirmās minūtes mūs visus atbrūņo, sasilda un ielīksmo. Esam laimīgi tvert katru viņas vārdu no stāsta par lielo “Meistaru”, par viņa attiecībām ar augiem, ar cilvēkiem, ar mīļotajām sievietēm... Dzeja, ko rakstījis pats selekcionārs, ir tik atbilstoša viņa tēlam. Foto sesija skaistajos vīnogu un puķu stādījumos! Aizbraucam iedvesmoti, bagātināti, sajūsmināti un vienlaicīgi arī pārsteigti par šo emociju gammu!

Sajūtam visi, ka mums, šodienai emociju ir jau tik pietiekoši... un kur nu vēl vairāk! Bet lai nu kā... ceļojums turpinās un dodamies tālāk uz Zasu, Seci... Jau nedaudz kavējam... Sagaidīti tiekam ar pusdienām Kaldabruņas skolā, kas ir radošu un uzņēmīgu cilvēku oāze un patvērums. Senlaicīgo ēku, kas reiz kalpojusi kā skola, vietējie iedzīvotāji ir saveduši kārtībā un tajā atgriezuši dzīvotspēju - izveidojuši Pļavas muzeju. Kaldabruņas skolā mājā biedrība “Ūdenszīmes”, Siena skulptūras, Pļavas muzejs, stikla mākslinieku un kokapstrādes darbnīcas. Siena skulptūras rotā Kaldabruņas Pļavas muzeja ābeļdārzu. Šeit skatāma oriģināla ekspozīcija, kas veidota kā cilvēka mūža gājums. Savukārt etnogrāfisko zīmju stunda atspoguļo Kaldabruņas Māras darinātajā mēness kalendāra jostas rakstos. Vēl viens piedzīvojums – iespēja iepazīties ar Pļavas muzeja ekspozīciju un noskatīties filmiņu no multimediju projekta - “Pusnakts pļavā”, kas paver pilnībā atšķirīgu skatījumu uz tām tautas tradīcijām, kas saistās ar pļavu. Šīs projekcijas koncentrētā veidā atspoguļo vienas no spilgtākajām un dziļākajām latviešu tautas vērtībām – Vasaras saulgriežu piedzīvošanu, kā arī ģenētiskā līmenī izjustu vienotību ar zemi, zāli un zvaigznēm..

Netālu no Kaldabruņu skolas atrodas Červonkas luterāņu baznīca. Šajā baznīcā 1865. gadā kristīja Tadenavas pusmuižas nomnieka dēlu Jāni Krišjāni Pliekšānu, nākamo dzejnieku Raini. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1995. gadā bijušā baznīcas ērģelnieka meita A. Gaida no Kanādas ziedoja naudu baznīcas atjaunošanai. Darbi tika iesākti — nobalsinātas sienas, noklāts betona segums, aizmūrēti caurumi sienās, tomēr draudzes locekļi saviem spēkiem nav spējuši pabeigt baznīcas atjaunošanu. Kaldabruņas draudzes dievkalpojumi notiek citā ēkā. Jēkabpils novada biedrība “Ūdenszīmes” kopā ar Kaldabruņas evaņģēliski luterisko draudzi 2016. gada 18. novembrī uzlika krustu baznīcas tornī. Krustu izgatavoja Mārtiņš Uzkurs no Kaldabruņas, bet pasākumu finansiāli atbalstīja Jēkabpils novada pašvaldība. Pateicoties biedrības “Ūdenszīmes” aktīvai darbībai, tiek rīkoti dažādi pasākumi, lai vāktu līdzekļus baznīcas atjaunošanai. Tā šeit drīzumā, t.i., augustā būs pasākums un labdarības koncerts (skat. biedrības “Ūdenszīmes” mājaslapā).

Un kā jau tas pienākas nobeigumā - saldais ēdiens! Mēs braucam tālāk uz vietu, kur kādreiz ir bijusi Staburaga klints. Tagad šeit ir uzstādīta piemiņas zīme.

Staburags – īpaša un svēta vieta. Staburagam veltītā piemiņas zīme ir tēlnieces Solveigas Vasiljevas darbs “Dieva auss”, kurā katrs var iečukstēt savu vēlēšanos, jo senie sēļi savas bēdas un priekus stāstījuši Staburagam. Tagad biežāk tur mēdz apsēsties tūristi. Interesanti, ka sākumā piemiņas vietu gribējuši saukt par “Saules bļodu”. Pēteris Vasarietis sācis šo vietu izdaiļot ar dienliliju stādījumiem un aicinājis piedalīties citus selekcionārus un kolekcionārus. Šajā enerģētiski spēcīgajā vietā prezidenti stāda ozolus.

Nobeidzot šo pārskatu – “Kā mēs braucām Sēliju lūkoties” – gribas aicināt pašiem lepoties ne tikai ar mūsu četriem novadiem – Kurzemi, Vidzemi, Latgali un Zemgali, bet nedrīkstam aizmirst par ‘piekto’ novadu - Sēliju vai Augšzemi, kura nedrīkstētu būt Latvijas pelnušķīte, pameita, bet lepna īstā meita..

Ar savu redzējumu un sajūtām par Sēlijas braucienu dalījās Džuljeta Āboliņa

Zied un ziedojas visa Sēlijas daba, to veicina vietējo cilvēku dzīves gudra pozīcija un gaišums. Arī tad, kad likteņi tika salauzti kopējās labklājības celšanas vārdā vai dzīves gājumu noteica vēsturisku notikumu klātbūtne. Visu lietu kopums apvienots vienojošā kodolā kā dzīvotspēja un katra labā griba. Paldies uzticamajiem un ieinteresētajiem ceļotājiem par kopīgi pavadītu laiku Sēlijas kultūrvīdē – izzinoši, emocionāli, sirsnīgi un domāt radoši. Vizuālā materiāla apkopojums iekļauts Ulbrokas bibliotēkas tīmekļa vietnēs

<https://www.stopini.lv/lv/kultura/ulbrokas-biblioteka/galerijas/pa-selijas-baltajiem-lielceliem-kopa-ar-janinu-kursiti-vai-ka-mes-braucam-seliju-lukoties>, fotogrāfiju autores Vita Banga un Daina Kalmane. Paldies

Džuljetai par pārdomām un rakstu "Tēvzemītes" lasītājam.

Nu jau mūsu pieredze ir septiņu vasaru sadarbība, ceļojot pa Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma dižceļiem. Katra līdzbraucēja garīguma pūrā iemājo kāds vēsturisks, filozofisks, māksliniecisks, dziedniecisks vai romantisks mirkļa pieskāriens, šķīļot darbu un atmiņu gaismu, joprojām cilvēkus sasildīt var.

Daiga Brigmane,
Ulbrokas bibliotēkas vadītāja
2019. gada 25. jūlijs